GYMNÁZIUM NA PRAŽAČCE
NAD OHRADOU 23
PRAHA 3, 130 00

Krizový plán školy v případě výskytu rizikového chování žáků a postupy v krizových situacích

Školní rok 2023/2024
Ředitel školy: Mgr. Martin Kašpar
Školní metodik prevence: Mgr. Jana Chladová
Výchovný poradce: PhDr. Veronika Válková

Termín seznámení pedagogických pracovníků s Krizovým plánem: srpen 2023
Termín seznámení rodičů s Krizovým plánem: září + listopad 2023

Řešení šikany mezi žáky

Zpracováno dle Metodického pokynu MŠMT k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních – Č.j. MSMT – 22294/2013-1

Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit, nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí, nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky např. v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků jednotlivcem, nebo jinou skupinou spolužáků. Rovněž se může realizovat prostřednictvím elektronické komunikace, kdy se jedná se o tzv. kyberšikanu.

Rozpoznat šikanu může být obtížné. Možné přímé a nepřímé znaky šikany jsou uvedeny na konci tohoto dokumentu. (Příloha 1 – dle Metodického pokynu Č.j. MŠMT – 22294/2013-1.)

Kyberšikana je jednou z forem psychické šikany. Je to zneužití ICT (informačních a komunikačních technologií), zejména pak mobilních telefonů a internetu, k takovým činnostem, které mají někoho záměrně ohrozit, nebo mu ublížit. Podobně jako u šikany je jedná o úmyslné chování, kdy je oběť napadána útočníkem nebo útočníky. Povaha a provedení útoků pak určuje její závažnost.

Důležité znaky šikanování: záměrnost, cílenost, opakování (není podmínkou), nepoměr sil, bezmocnost oběti, nepříjemnost útoku, samoúčelnost agrese.

Odpovědnost školy:
Škola má jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky. Škola a školská zařízení jsou povinna zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování. Z tohoto důvodu pedagogický pracovník šikanování mezi žáky předchází, jeho projevy neprodleně řeší a každé jeho oběti poskytne okamžitou pomoc.

Ohlašovací povinnost
Škola má ohlašovací povinnost při výskytu šikany v následujících případech:
● dojde-li v souvislosti se šikanou k jednání, které by mohlo naplňovat znaky přestupku nebo trestného činu, obrací se škola na Policii ČR. Trestní oznámení je možné podat také na státní zastupitelství;
● dojde-li k šikaně v průběhu vyučování, s ním souvisejících činností anebo poskytování školských služeb, má škola povinnost tuto skutečnost oznámit zákonnému zástupci jak žáka, který byl útočníkem, tak žáka, který byl obětí. Tato povinnost vyplývá ze školského zákona (§21 odst. 2 školského zákona, dle něhož mají zákonní zástupci dětí a nezletilých žáků právo mj. na informace a průběhu a výsledcích vzdělávání dítěte či žáka a právo vyjadřovat se ke všem rozhodnutím týkajícím se podstatných záležitostí jejich vzdělávání.) Skutečnost, že dítě někoho šikanovalo nebo bylo šikanováno, lze chápat jako významnou skutečnost, která v průběhu vzdělávání nastala;
● škola ohlašuje orgánu sociálně - právní ochrany dětí takové skutečnosti, které nasvědčují tomu, že dítě je v ohrožení buď proto, že ho ohrožuje někdo jiný, nebo proto, že se ohrožuje svým chováním samo (viz § 6,7 a 10 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů);

● v případě šikany se jedná o všechny případy, které škola oznámila policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci, a dále případy, které výše uvedeným nebyly oznámeny i přesto, že se stalo něco závažného, protože nebyl zákonný důvod.

Z hlediska zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, může šikanování žáků naplňovat skutkovou podstatu trestných činů či provinění. Proviněním se rozumí trestný čin spáchaný mladistvým. **Trestné činy**: vydírání, omezování osobní svobody, zbavení osobní svobody, útisk, těžké ublížení na zdraví, ublížení na zdraví, vražda, loupež, krádež, násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci, poškození cizí věci, znásilnění, kuplířství, pohlavní zneužití, nebezpečné vyhrožování, nebezpečné pronásledování, mučení a jiné nelidské a kruté zacházení. (podrobněji viz Č.j. MSMT 22294/2013-1)

Trestné činy ve vztahu ke kyberšikaně
Kyberšikana obdobně jako školní šikana není sice sama o sobě trestným činem ani přestupkem, ale její projevy mohou naplňovat skutkovou podstatu například těchto trestných činů:

- nebezpečné pronásledování (stalking) - například dlouhodobě opakované pokusy kontaktovat všemi dostupnými prostředky oběť, která proto pociťuje důvodné obavy o život nebo zdraví své či svých blízkých,
- účast na sebevraždě – například zasílání SMS oběti s úmyslem vyvolat u ní rozhodnutí k sebevraždě,
- porušení tajemství dopravovaných zpráv – například „odposlech“ odesílaného emailu,
- porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí – například zveřejnění fotografií z telefonu oběti,
- pomluva – například vytvoření webových stránek zesměšňující oběť.

Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekážení trestného činu (§367 TZ). V úvahu přicházejí i další trestné činy jako např. nadržování či schvalování trestného činu, v krajním případě i podněcování.

Společný postup řešení při výskytu šikany na škole
Proškolený pracovník, většinou metodik prevence, na podkladě kvalifikovaného odhadu stadia a formy šikanování rozhodne, zda řešení zvládne škola sama, nebo si povolá odborníka. Zkrácený popis stádií šikanování je uveden na konci tohoto dokumentu. (Příloha 2 – dle metodického pokynu Č.j. MŠMT – 22294/2013-1.)

1) **Situace, které zvládne škola sama** (obvykle 1. –3. stadium viz příloha 2 na konci tohoto dokumentu)
   a) první pomoc pro obyčejnou počáteční šikanu
   b) celková léčba pro řešení prvních dvou stadií šikanování, RTP – Rámcový třídní program
2) **Scénáře, kdy potřebuje škola pomoc zvenku** (obvykle 4. –5. stadium viz příloha 2 na konci tohoto dokumentu)
   c) první pomoc pro komplikovanou počáteční šikanu
   d) první pomoc (krizový scénář) pro obyčejnou pokročilou šikanu
   e) první pomoc (krizový scénář) pro komplikovanou pokročilou šikanu, patří sem např. výbuch skupinového násilí, tzv. školní lynčování
   f) celková léčba pro třetí stadium šikanování s běžnou i komplikovanou formou

A) Scénář pro obyčejnou počáteční šikanu (Kolář, 2011)

1. odhad závažnosti onemocnění skupiny a stanovení formy šikany;
2. rozhovor s informátory a oběťmi;
3. nalezení vhodných svědků;

4. individuální rozhovory se svědky (nepřípustné je společné vyšetřování agresorů a svědků, hrubou chybou je konfrontace oběti s agresory);
5. ochrana oběti;
6. předběžná diagnóza a volba ze dvou typů rozhovoru:
    a. rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření);
    b. rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku);
7. realizace vhodné metody:
    a. metoda usmíření;
    b. metoda vnějšího nátlaku (výchovný pohovor nebo výchovná komise s agresorem a jeho rodiči);
8. třídní hodina:
    a. efekt metody usmíření;
    b. oznámení potrestání agresorů;
9. rozhovor s rodiči oběti;
10. třídní schůzka;
11. práce s celou třídou.

(Komentář k jednotlivým krokům viz metodické doporučení nebo kniha Nová cesta k léčbě šikany - Kolář M. (2011); Praha, Portál)

B) Základní krizový scénář pro výbuch pokročilé šikany – Poplachový plán pro tzv. školní lynčování (Kolář, 2011)

A. První (alarmující) kroky pomoci

1. zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti a formy šikany;
2. bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí, (oběť odvedena do bezpečného prostředí – ředitelna, kabinet zástupců školy)

B. Příprava podmínek pro vyšetřování

1. zalarmováni pedagogů na poschodí a informování vedení školy, metodika prevence a výchovného poradce;
2. zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi;
3. pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře);
4. oznámení na Policii ČR, paralelně – navázání kontaktu se specialistou na šikanování (PPP pro Prahu 3), neprodleně poskytnout informace rodičům

C. Vyšetřování

1. rozhovor s obětí a informátory;
2. nalezení nejslabších článků nespolupracujících svědků;
3. individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky;
4. rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, není vhodné konfrontovat agresora (agresory) s obětí (oběťmi)
5. pro potrestání agresora využití výchovných opatření – viz. školní řád

D. Léčba

1. metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny.

(Komentář k jednotlivým krokům viz metodické doporučení nebo kniha Nová cesta k léčbě šikany - Kolář M. (2011); Praha, Portál)

Jednání s rodiči oběti:

a) uklidnit rodiče a ubezpečit je o snaze dítě ochránit
b) případně upravit další docházku dítěte do školy
c) upozornit rodiče, že se jedná o dlouhodobější proces
d) pravidelně je informovat o průběhu vyšetřování

e) z jednání vyhotovit zápis s podpisy zúčastněných

Jednání s rodiči agresora:

a) nutná přítomnost více zástupců školy (např. ředitel školy, třídní učitel, výchovný poradce, metodik prevence)
b) domluva pedagogických pracovníků na společném postupu a spolupráci při vyšetřování
c) jednání vést věcně a tak, abychom proti sobě rodiče nepopudili
d) snaha dospět ke vzájemné spolupráci při řešení problému
e) z jednání vyhotovit zápis s podpisy zúčastněných

Dojde-li k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (provinění), ředitel školy nebo školského zařízení oznámí tuto skutečnost Policii ČR, Orgánu sociálně-právní ochrany dětí a Pedagogicko-psychologické poradně pro Prahu 3.

Rozhovory s informátory (svědky), obětmi a agresory vykonává školní preventivní tým (vedení školy, metodik prevence a výchovná poradkyně, případně školní psycholog, případně třídní učitel), později nutná kooperace s rodiči oběti a s rodiči agresora.
Ve všech případech šikany je na místě, aby škola zajistila oběti adekvátní pomoc z PPP či z jiného školského poradenského zařízení.

Je nutné, aby ze všech jednání byl vyhotoven zápis s podpisy zúčastněných osob!!!

Řešení případů, které souvisí s užíváním nelegálních návykových látek

Všem osobám je v prostorách školy **zakázáno užívat jakékoli návykové látky a látky ostatní, ovlivňující psychiku člověka nebo jeho ovládací či rozpoznávací schopnosti nebo chování**. Viz školní řád.

1) V případě, že k užívání takových látek dojde, bude skutečnost nahlášena zákonnému zástupci žáka.
2) V případě, že žák požívá návykové látky je škola povinna oznámit tuto skutečnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí.
3) Distribuce omamných a psychotropních látek je dle zákona v ČR zakázána a takový čin je trestným činem, či proviněním. Škola má povinnost takový čin oznámit Policii ČR.
4) V případě výskytu látky v prostorách školy, u níž je podezření že se jedná o výše uvedenou látku, škola postupuje jako v bodě 3.

Škola působí preventivně v oblasti užívání návykových látek, vymezuje zákaz užívání návykových látek ve škole a jejich nošení do školy. Viz školní řád a Preventivní program školy.
Při řešení případů užívání návykových látek spolupracuje škola s OSPOD, PČR, PPP a případně jinými školskými poradenskými zařízeními.
Škola má ohlašovací povinnost směrem k orgánům činným v trestním řízením.

Tabákové výrobky

Ve vnitřních i vnějších prostorách školy je kouření zakázáno – viz školní řád.

1) Pokud je žák přistižen při kouření, je nutné zabránit dalšímu užívání a tabákový výrobek zabavit.
2) O události bude sepsán stručný záznam, který založí metodik prevence do své agendy.
3) Třídní učitel žáka informuje zákonného zástupce o porušení školního řádu.
4) Při opakování takového chování může škola vyrozumět orgán sociálně-právní ochrany dětí.
5) Žák bude adekvátně potrestán vedením školy.

Dle MŠMT:
Užívání tabákových výrobků a nikotinových sáčků a jejich negativní následky

„Žákům a studentům je zakázáno do školy
vnášet a ve škole užívat návykové látky a jedy a takové látky, které je
svým vzhledem, chutí a konzistencí napodobují.“.

Alkohol

V prostorách školy, v době vyučování i na všech akcích školou pořádaných je zákaz požívání alkoholu – viz školní řád.

1) Pokud je žák přistižen že užívá alkohol, je nutné zabránit další konzumaci a alkoholický výrobek zabavit.

2) O nálezu je bezprostředně poté informováno vedení školy.
3) Pedagogický pracovník vyhodnotí, v jakém je žák stavu a zda mu nehrozí nebezpečí plynoucí z užití alkoholu.
4) V případě, že je žák ohrožen na zdraví, volá pedagogický pracovník zdravotnickou záchrannou službu – linka 155 a sepíše o události záznam.
5) Pokud žákovi nebezpečí nehrozí, pedagog sepíše stručný záznam.
6) Škola událost oznámí zákonnému zástupci.
7) Pokud žák není schopen pokračovat ve výuce, bude vyrozuměn zákonný zástupce a dále vyzván, aby si žáka vyzvedl.
8) Pokud je zákonný zástupce takového žáka nedostupný, škola vyrozumí orgán sociálně-právní ochrany dětí.
9) Při opakovaném užívání alkoholu žákem je v zájmu dítěte doporučit zákonnému zástupci odbornou pomoc při dalším řešení takové situace.
10) Žák bude adekvátně potrestán vedením školy.
11) V případě nálezu alkoholu v prostorách školy bude sepsán záznam.
12) V případě zadržení alkoholu u žáka bude taktéž proveden záznam s vyjádřením žáka.
13) Pokud se žák odmítne vyjádřit, bude tato skutečnost uvedena do záznamu také.
14) Třídní učitel žáka informuje zákonného zástupce.

Jiné omamné a psychotropní látky (OPL)

Výroba, distribuce, přechovávání, šíření a propagace omamných a psychotropních látek je zakázána. Taktéž i navádění k užívání takovýchto látek – viz školní řád. Vedením školy jsou pak stanoveny sankce za výše uvedená jednání. Ten, kdo se hodnověrným způsobem dozví, že jiný připravuje, nebo páchá trestný čin nedovolené výroby, držení a užívání výše uvedených látek, se sám vystavuje trestnímu stíhání, pokud vše neoznámí Policii ČR.

1) V případě konzumace OPL žákem se postupuje stejně jako při užívání alkoholu.
2) Distribuce OPL je považována za protiprávní jednání. Je zakázána a může být kvalifikována jako trestný čin, bez ohledu na množství.
3) Přechovávání OPL je taktéž protiprávní jednání.
4) Distribuce či přechovávání OPL ve škole jsou oznámeny Policii ČR.
5) O jakémkoliv výše uvedeném jednání je informován zákonný zástupce žáka a orgán sociálně-právní ochrany dětí.
6) V případě nálezu OPL v prostorách školy musí být tato skutečnost nahlášena vedení školy, za přítomnosti svědka bude látka vložena do obálky s přelepem, bude sepsán záznam o nálezu (kdo, kdy, kde, látku našel), obálka bude orazítkována a podepsána a pečlivě uschována vedením školy. O nálezu bude vyrozuměna Policie ČR.

Nález OPL u žáka

1) Látka je okamžitě zabavena.
2) Ihned je informováno vedení školy.
3) O nálezu je sepsán stručný záznam, tzn. datum, místo a čas nálezu a jméno žáka. Záznam žák podepíše. Pokud žák záznam podepsat odmítne, bude tato skutečnost uvedena do záznamu. Zápisu a rozhovoru se žákem je přítomen ředitel školy, či jeho zástupce.
4) O nálezu se vyrozumí Policie ČR, která provede identifikaci a zajištění látky a informuje zákonného zástupce žáka.
5) Pokud je výše uvedený žák látkou navíc intoxikován, předá se látka přivolanému lékaři pro usnadnění léčby.

6) V případě pouhého podezření z držení OPL žákem, (tedy podezření ze spáchání trestného činu či přestupku) je vyrozuměna Policie ČR, se kterou lze konzultovat další postup. Je nutné informovat zákonného zástupce, žáka izolovat do příjezdu Policie a mít ho pod dohledem. Nesmí se provádět osobní prohlídka ani prohlídka jeho věcí.

Krádeže a vandalismus

Krádež

1) Krádež je protiprávní jednání.
2) Žáci jsou vedeni tak, aby protiprávní jednání dokázali rozpoznat a ohlásit někomu z pedagogů.
3) Pokud některý z žáků krádež nahlásí, o události bude pořízen záznam s výpovědí poškozeného.
4) Dle rozsahu krádeže může být věc ohlášena Policii ČR, případně jsou žák a jeho zákonný zástupce poučeni o této možnosti.
5) Pokud je znám pachatel mladší 18-ti let, věc je nahlášena orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Vandalismus

1) Každý je odpovědný za škody, které svým jednáním způsobil.
2) Pokud žák způsobil škodu úmyslně či z nedbalosti, škoda bude požadovat náhradu – viz školní řád.
3) O případné vzniklé škodě je třeba vyhotovit záznam a pokusit se najít viníka.
4) Pokud viníka škola zná, může na něm či na jeho zákonném zástupci vymáhat náhradu škody.
5) Pokud nedojde mezi školou a žákem, či jeho zákonným zástupcem k dohodě o náhradě škody, může škola vymáhat náhradu soudní cestou.

Je nutné, aby ze všech jednání byl vyhotoven zápis s podpisy zúčastněných osob!!!

Intervence ve třídě v případě úmrtí

Pozůstalé dítě

- **Kontaktovat** třídního učitele (dále jen TU), ředitele školy, metodika prevence, školního psychologa
- **Zpracování plánu** – metodik prevence, TU, školní psycholog
- **Komunikace** – rodiče, pedagogický sbor dle plánu, ostatní děti dle plánu

Pozůstalá třída (smrt dítěte/zaměstnance školy)

- **Kontaktovat** TU, ředitele školy, metodika prevence, školního psychologa
- **Zpracování plánu** – metodik prevence, TU, školní psycholog
- **Komunikace** – rodiče, TU, ředitel školy, pedagogický sbor dle plánu, ostatní děti dle plánu

Smrt na školní akci

- **Kontaktovat** ředitele školy, metodika prevence, školního psychologa, třídní učitelé
- **Zpracování plánu** – ředitel školy, metodik prevence, školní psycholog
- **Komunikace** – rodiče a třídní učitele, zřizovatele a média (ředitel školy), pedagogický sbor dle plánu, ostatní děti dle plánu

Intervenci ve škole provádí interně metodik prevence a školní psycholog, nebo externě externí psycholog či krizový intervent. Je nutné jednat neprodleně a intervenci zrealizovat do týdne (nutnost předem vypracovaného plánu).
První, co je nutné mít připraveno je praktické hledisko – speciální režim pro pozůstalou třídu, upravený program (rozvrh) + informace všem ostatním studentům o upraveném režimu pro danou třídu.

Plán a jednotlivé postupy

První informace a práce se sebou

- Co mohu udělat pro sebe (copingové strategie)
- Komu mohu (mám) zavolat já
- Co všechno a komu mohu sdělit

Příprava před komunikací s pozůstalou třídou

- Co může třída vědět (po konzultaci s rodinou!)
- Kdo co komu bude oznamovat
- Co můžeme sdělovat
- Jaké mohou být reakce
- Je někdo více ohrožen? (blízký spolužák, příbuzní ve škole, labilnější jedinci)
- Co mohu nabídnou za odkaz na pomoc?
- Co potřebujeme domluvit? (rozloučení, pohřeb – nutná domluva s rodinou, harmonogram, intervence, rituál, místo truchlení – plán metodika prevence)

Reflexe po intervenci ve třídě

- Další plán a postup
- Poskytnutí potřebných kontaktů všem (i sborovně)
- Častější třídnické hodiny
- Péče o třídu – psychohygiena

Důležité kontakty:

■ **PČR – por. Bc. Martin Janeček tel.: 974 858 822**

■ **OSPOD (orgán sociálně – právní ochrany dítěte)**
Vedoucí oddělení paní Martina Minhová tel.: 222 116 485, e-mail: martinam@praha3.cz
Kurátoři pro mládež:
Mgr. Jaromír Pléha tel.: 222 116 445, e-mail: jaromirp@praha3.cz
Mgr. Renata Grofová tel.: 222 116 526, e-mail: renatag@praha3.cz
Mgr. Romana Jochcová tel.: 222 116 441, email.: jochcova.romana@praha3.cz

■ **Psychoterapeut Marek Palma, email: palma@gymnazium-prazacka.cz**
Školní psycholožka Anna Pevná, email: pevna@gymnazium-prazacka.cz
Výchovná poradkyně PhDr. Veronika Válková, email: valkova@gymnazium-prazacka.cz
Školní metodik prevence Mgr. Jana Chladová, email: chladova@gymazium-prazacka.cz

■ **PPP Praha 3 (pedagogicko-psychologická poradna), Lucemburská 40, Praha 3, www. ppp3.cz**
Poradenská psycholožka paní Mgr. Petra Horynová, tel.: 702 087 106, 605 446 686, e-mail: petra.horynova@ppp3a9.cz, psycholog.p3@seznam.cz
Oblastní metodik prevence: Matěj Koudelka, email: koudelka@ppp3.cz, tel.:771 157 900

PŘÍLOHA 1: Přímé a nepřímé varovné signály šikanování

Přímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet;
- kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávistným, nebo pohrdavým tónem;
- nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil;
- příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem;
- skutečnost, že se žák podřizuje ponižujícím a panovačným příkazům spolužáků;
- nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k nucení spoluúčasti na nich;
- honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvlášť silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí;
- rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout;
- žák se snaží bránit cestou zvýšené agrese, podrážděnosti, odmlouvání učitelům apod.

Nepřímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády;
- při týmových sportech bývá jedinec volen do družstva mezi posledními;
- při přestávkách vyhledává blízkost učitelů;
- má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený;
- působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči;
- stává se uzavřeným;
- jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje;
- jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené;
- zašpiněný nebo poškozený oděv;
- stále postrádá nějaké své věci;
- odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy;
- mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy;
- začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole;
- odřeniny, modřiny, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

POZN: Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť konflikty v době adaptace nových žáků nejsou vzácností!

Rodiče žáků by si měli všímat především těchto možných signálů šikanování:

- za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi;
- dítě nemá kamaráda, s nímž by trávilo volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.;

- dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem;
- nechuť jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno pozorovat i strach;
- ztráta chuti k jídlu;
- dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí o dovoz či odvoz autem;
- dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu);
- usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!";
- dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně;
- dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad;
- zmínky o možné sebevraždě;
- odmítá svěřit se s tím, co ho trápí;
- dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze;
- dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí;
- dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům;
- dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma;
- své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.);
- dítě se vyhýbá docházce do školy;
- dítě se zdržuje doma více, než mělo ve zvyku

PŘÍLOHA 2: Zkrácený popis stadií šikanování

Školní šikanování je nemoc skupinové demokracie a má svůj zákonitý vnitřní vývoj.

První stadium se v podstatě odehrává v jakékoliv skupině. Všude je někdo neoblíbený nebo nevlivný, na jehož úkor je se dělají „legrácky". Pak to ale jde dál, skupina si najde jakéhosi „otloukánka". Třetí stadium je už klíčové, kdy se vydělí jádro útočníků a systematicky začne šikanovat nejvhodnější oběti. Do této chvíle lze věci jasně řešit. Následně ale dojde k bodu zlomu, kdy se šikanování stane nepsaným zákonem i pro opravdu slušné děti a celá skupina se stává krutou. V pátém stadiu – totalitě – se stane šikanování skupinovým programem.

První stadium: Zrod ostrakismu
Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné" legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace
V zátěžových situacích (což může být i školou vytvářené konkurenční prostředí), kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese. Stupňování agrese může být dáno také neřešením předchozí situace …

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra
Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šiřitelé „viru" začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Třída ví, o koho jde. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejníže, tedy ti „slabí". Svým způsobem platí „raději on, než já".

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy
Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. Platí „Buď jsi s námi, nebo proti nám." U členů „virem" přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana
Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy**.** Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování". Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které jsem pro přehlednost označil jako „otrokáře" a „otroky". Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná. Ve čtvrtém a pátém stadiu hrozí reálné riziko prorůstání parastruktury šikany do oficiální školní struktury. Stává se to v případě, kdy iniciátor šikanování je sociometrickou hvězdou. Je žákem s výborným prospěchem, má kultivované chování a ochotně pomáhá pedagogovi plnit jeho úkoly.